

Ekonomiskt bistånd, insatser mot hemlöshet och stöd till våldsoffer

---

I detta kapitel redogör Socialstyrelsen för utvecklingen inom några av socialtjänstens verksamheter: ekonomiskt bistånd, insatser mot hemlöshet och stöd till våldsoffer. Dessa områden är inte enbart socialtjänstens ansvar, utan ansvaret delas många gånger med andra myndigheter och samhällssektorer. Kapitlet innefattar därför mer än socialtjänstens verksamheter.

Ekonomiskt bistånd, hemlöshet och stöd till våldsoffer som rör barn och unga tas dock inte upp här, utan i Socialstyrelsens tematiska rapport som publiceras den 31 mars 2013.

Ekonomiskt bistånd

Socialstyrelsens sammanfattande iakttagelser

- Den totala andelen biståndsmottagare i befolkningen har 2012 minskat med 0,1 procentenheter till 4,4 procent, jämfört med 2011. Däremot har andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd ökat.
- Socialstyrelsens öppna jämförelser visar att endast 21 procent av landets kommuner och stadsdelar har rutiner tillsammans med Arbetsförmedlingen för hur samarbetet ska ske kring arbetslösa som har ekonomiskt bistånd.
- Ekonomiskt bistånd är vanligast bland ensamstående kvinnor med barn, sett till samtliga hushållstyper i befolkningen. År 2011 fick 23 procent av alla ensamstående mödrar ekonomiskt bistånd, jämfört med 24 procent 2010.
- Socialstyrelsen har i den senaste versionen av handboken för ekonomiskt bistånd ytterligare betonat vikten av att biståndet ska ge en skälig levnadsnivå, att beslut ska föregås av en individuell behovsbedömning samt att hänsyn ska tas till barnets bästa och till personer som utsätts för våld eller andra övergrepp.

De vanligaste skälen till att personer som har behov av ekonomiskt bistånd inte kan försörja sig är arbetslöshet och sjukdom. Enskilda personers behov av ekonomiskt bistånd beror alltså till stor del på strukturella faktorer i samhället, till exempel hur situationen på arbetsmarknaden ser ut och hur trygghetssystemen är utformade. Socialstyrelsens öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2012 visar att människor som har tappat fotfästet på arbetsmarknaden riskerar att gå miste om stöd, hjälp och insatser från samhället på

grund av otillräcklig samverkan mellan myndigheter och otydligheter i hur ansvaret ska fördelas mellan dem [1].

Liten formaliserad samverkan

Arbetslöshet och sjukdom är som sagt de vanligaste skälen till att personer som har behov av ekonomiskt bistånd inte kan försörja sig. Därför är det viktigt med en helhetssyn, det vill säga att socialtjänsten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan samt hälso- och sjukvården samverkar. Syftet med samverkan är att enskilda biståndsmottagare ska få all den hjälp de behöver för att uppnå självförsörjning. Resultatet av öppna jämförelser visar dock att det endast i liten utsträckning finns en formaliserad samverkan mellan verksamheter som fördelar ekonomiskt bistånd och övriga aktörer. Endast 21 procent av landets kommuner och stadsdelar har en aktuell rutin tillsammans med Arbetsförmedlingen för hur de ska samarbeta för arbetslösa som har ekonomiskt bistånd. Motsvarande siffror för samverkan med Försäkringskassan är 12 procent, med primärvården 13 procent och med den psykiatriska öppenvården 12 procent [1].

Statskontoret har fått i uppdrag att kartlägga kommunernas och Arbetsförmedlingens insatser för personer som får ekonomiskt bistånd och som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen. I Statskontorets uppdrag ingår det att kartlägga vilken samverkan som förekommer mellan kommuner och Arbetsförmedlingen för personer som får ekonomiskt bistånd och som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen. Uppdraget ska redovisas till Socialdepartementet senast den 1 mars 2013 [2].

Färre biståndsmottagare men långvarigheten ökar

Den totala andelen biståndsmottagare i befolkningen har under 2012 minskat med 0,1 procentenheter till 4,4 procent, jämfört med 2011. Däremot har andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt (10–12 månader) eller mycket långvarigt (tre år eller längre) ekonomiskt bistånd ökat med 2,6 respektive 2,7 procentenheter till 34,3 respektive 21,3 procent. Andelen långvariga biståndsmottagare är högst i storstadslänen.

Det ekonomiska biståndets andel av kommunernas kostnader har under 2012 ökat med 0,7 procentenheter jämfört med de öppna jämförelserna 2011 och utgör nu 2,6 procent [1].

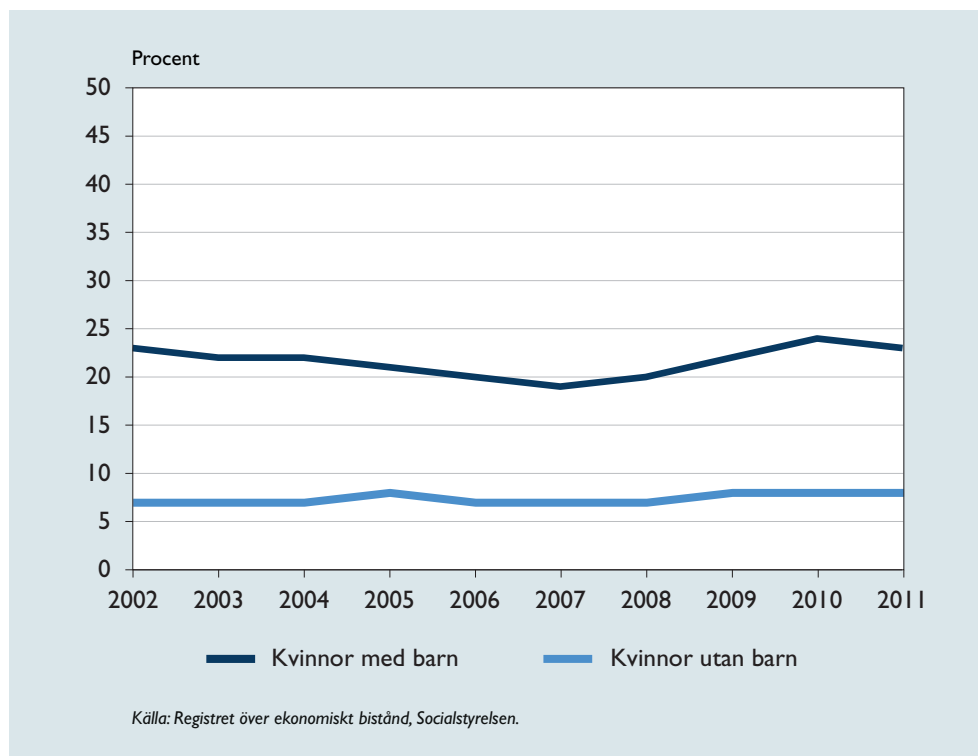
Något färre ensamstående mödrar får ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd är vanligast bland ensamstående kvinnor med barn, sett till samtliga hushållstyper i befolkningen. Några förklaringar till detta kan vara att ensamstående kvinnor, i sin egenskap av ensamstående föräldrar, ska klara hela hushållets utgifter på en inkomst, har begränsade möjligheter att arbeta heltid, inte får ekonomiskt stöd från barnets pappa, och därmed har en mer sårbar ekonomisk situation.

År 2011 fick 23 procent av alla ensamstående mödrar ekonomiskt bistånd, jämfört med 24 procent 2010. Förändringarna är alltså små jämfört med föregående statistikår (diagram 8:1).

Vidare var andelen ensamstående kvinnor utan barn med ekonomiskt bistånd 8 procent 2011. Även denna andel har varit relativt konstant under de senaste 20 åren.

Diagram 8:1. Andelen (i procent) ensamstående kvinnor med ekonomiskt bistånd, med och utan barn, av samtliga hushåll i befolkningen, 2002–2011.

Tillgänglig och stödjande arbetsledning

Kommunernas arbete med ekonomiskt bistånd ställer stora krav på en snabb handläggning. Personalen måste göra svåra bedömningar och utsätts ofta för påtryckningar från enskilda. Det krävs både erfarenhet och särskild kunskap inom en rad områden för att kunna utföra arbetet på bästa möjliga sätt. Det är dock vanligt att det är nyutexaminerade socionomer som arbetar med ekonomiskt bistånd, det vill säga att de inleder sin yrkesbana med detta arbete. Det innebär att de inte har hunnit skaffa sig erfarenhet i yrket och alltså har ett särskilt stort behov av stöd och vägledning i arbetet. Även mer erfaren personal behöver självfallet stöd och handledning. Att handläggarna har en stödjande arbetsledning är därför en av flera förutsättningar för att säkerställa att verksamheten bedrivs rättssäkert och jämlikt.

På riksnivå visar de öppna jämförelserna att handläggare som arbetar heltid inom en verksamhet som fördelar ekonomiskt bistånd i genomsnitt har tillgång till 1,9 timmars (1 timme och 54 minuter) direkt handläggarstöd per vecka. Mellan länen varierar tillgången från 0,7 timmar (42 minuter) till 6,4 timmar (6 timmar och 24 minuter). Med direkt handläggarstöd avses ärendehandledning och uppföljning av handläggarnas arbete i enskilda ärenden, enskilt eller i grupp [1].

Socialstyrelsens handbok om ekonomiskt bistånd

Socialstyrelsens handbok om ekonomiskt bistånd är ett stöd för kommunernas rättstillämpning och handläggning av ärenden. Handboken bygger på förarbeten till socialtjänstlagen (2001:453), SoL och andra lagar inom den allmänna förvaltningsrätten samt rättspraxis i form av avgöranden i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) och beslut av Justitieombudsmannen (JO).

På senare år har EU-rätten och EU/EES-medborgares rättigheter blivit alltmer aktuella för kommunerna, liksom frågor om ansvarfördelningen mellan kommunerna. Frågor och kommentarer från enskilda till Socialstyrelsen tyder på att kommunerna kontrollerar allt fler uppgifter och alltmer ingående. Detta kan ha flera förklaringar. En av dem kan vara att kommunerna generellt vill ha mer kontroll över utbetalningarna av ekonomiskt bistånd.

Socialstyrelsen har haft ambitionen att i den senaste versionen av handboken om ekonomiskt bistånd ytterligare betona att:

- biståndet ska ge en skälig levnadsnivå
- beslut ska föregås av en individuell behovsbedömning
- hänsyn ska tas till barns bästa och till personer som utsätts för våld eller andra övergrepp
- mer fokus behöver läggas på uppdraget att hjälpa enskilda till självförsörjning.

Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Socialstyrelsens sammanfattande iakttagelser

- Det är 46 procent av kommunerna som bedömer att de har brist på bostäder i förhållande till efterfrågan, enligt kommunernas svar i bostadsmarknadsenkäten 2012.
- Ytterst få hemlösa personer har lönearbete, och ekonomiskt bistånd är deras vanligaste inkomstkälla. Eftersom många hyresvärdar inte godkänner ekonomiskt bistånd som inkomst, utestängs personerna från den ordinarie bostadsmarknaden.
- Socialstyrelsen påpekar i hemlöshetskartläggningen från 2011 att det behövs mer kunskap om vissa grupper för att få en helhetsbild av hemlösheten i Sverige. Även Stockholms Stadsmission påpekar att det saknas statistik om ett antal utsatta grupper, bland annat papperslösa och EU-migranter som saknar förankring i Sverige.

Hemlöshet är ett område som berör ett flertal politikområden – bostadspolitik, socialtjänstpolitik, arbetsmarknadspolitik, integrationspolitik, hälso- och sjukvårdspolitik med flera. Orsakerna till hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden kan finnas på både strukturell, institutionell och individuell nivå. Ofta är problematiken komplex och därför finns även lösningarna på olika nivåer. Det behöver till exempel byggas fler bostäder för ekonomiskt svagare grupper, främst i storstäderna [1] där bostadsbristen är allra störst. Det finns också ett starkt samband mellan arbetslöshet och utestängning från bostadsmarknaden [2].

Det mest effektiva sättet att förhindra hemlöshet och mänskligt lidande är att arbeta preventivt, så att individen kan behålla sin bostad trots individuella svårigheter [3,4].

Enligt lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (2000:1383) är det kommunerna som ansvarar för bostadsförsörjningen. År 2012 uppger 39 procent av kommunerna att de har riktlinjer för bostadsförsörjningen mot 33 procent 2011 [1].

Bostadsmarknadens utmaningar

Enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät från 2012 bedömer 46 procent av kommunerna att de har brist på bostäder i förhållande till efterfrågan. Antalet som uppger att det finns en brist fortsätter alltså att öka. Antalet kommuner som redovisar en balans totalt sett på bostadsmarknaden, har dock i stort sett inte ändrats de senaste åren. Däremot fortsätter antalet kommuner med överskott på bostäder att minska. År 2012 bor 65 procent av befolkningen i någon av kommunerna med brist på bostäder, jämfört med 60 procent 2011. Bristen på hyresrätter är utbredd bland kommunerna, även i de kommuner som har balans eller till och med överskott på bostäder.

I de kommuner som bedömer att de har brist på bostäder är det främst ungdomar och stora barnfamiljer som har svårt att få en bostad. I omkring hälften av dessa kommuner har även flyktingar samt äldre svårigheter att få tag på en lämplig bostad [1].

Hemlösheten ser olika ut i de tre storstäderna

Socialstyrelsens kartläggning från 2011 av hemlöshetens omfattning och karaktär, baserades på uppgifter från olika myndigheter, institutioner och frivilligorganisationer. Kartläggningen visade på tydliga skillnader mellan de tre storstäderna. Bland annat var det en betydligt högre andel personer som bodde i försökslägenheter eller boende med sociala kontrakt i Malmö jämfört med i Stockholm och Göteborg. Sociala kontrakt är kontrakt där socialtjänsten står för hyreskontraktet och hyr ut bostaden vanligtvis i andra hand och ofta förenat med tillsyn och särskilda villkor eller regler.

I Malmö var också andelen hemlösa föräldrar, kvinnor och utrikes födda personer större än i de övriga storstäderna. I Göteborg fanns i stället den största andelen hemlösa personer med missbruk, medan andelen med psykisk ohälsa var störst i Stockholm [2].

Socialtjänsten tar allt större ansvar för personer utanför bostadsmarknaden

Socialtjänsten har under en längre tid fått ta ett allt större ansvar för personer som inte kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden. Boverkets bostadsmarknadsenkät 2012 visar att 228 av 290 kommuner hyr ut lägenheter med olika specialkontrakt, vanligtvis andrahandskontrakt, till personer som är utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden [1]. Det innebär att cirka 79 procent av kommunerna har en så kallad sekundär bostadsmarknad, vilket är en ökning sedan den senaste mätningen 2009. I hela landet hyrs ungefär 14 900 lägenheter ut på detta vis vilket är en ökning med drygt 11 procent sedan den senaste mätningen. Det är dock ytterst få av de boende som får ta över kontrakten visar enkäten [1].

Socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten 2011 visade att cirka 13 900 personer²³ rapporterades in som hemlösa i den kategori som motsvarar den sekundära bostadsmarknaden. I dessa boendelösningar finns den största andelen kvinnor, cirka 54 procent, och 5 600 är föräldrar till barn som är 18 år eller yngre [2]. På den sekundära bostadsmarknaden befinner sig också en stor andel barnfamiljer och personer med utländsk bakgrund.

Kartläggningen från 2011 visar också att det finns en grupp personer i landet som inte har några övriga kända problem utöver att de har blivit utestängda från bostadsmarknaden och är arbetslösa. Av kartläggningen framgår nämligen att ytterst få hemlösa personer har lönearbete. I stället är ekonomiskt bistånd den vanligaste inkomstkällan. Det rör sig alltså i stor utsträckning om personer som står utanför arbetsmarknaden. Eftersom många

---

²³ Socialstyrelsen kartlägger hemlösa personer medan Boverkets enkät gäller hushåll eller lägenheter.

hyresvärdar inte godkänner ekonomiskt bistånd som inkomst, utestängs personerna därmed också från den ordinarie bostadsmarknaden [2].

Avhysningarna minskar något

Att samhället motverkar att personer vräks från sina bostäder är avgörande för att förhindra att hemlösheten ökar. År 2011 fick Kronofogden in 9 220 ansökningar från hyresvärdar om avhysning. Av dessa ansökningar var det 2 800 som verkställdes [5]. Detta är en nedgång sedan föregående år, när det gäller såväl antalet ansökningar som antalet verkställda vräkningar. Siffrorna från 2012 omfattar visserligen endast de två första kvartalen, men även de visar en liten minskning av både ansökningar och verkställda vräkningar.

Kommunernas insatser till hemlösa

Kommunernas insatser för personer med missbruk och andra vuxna som varken är äldre eller har en funktionsnedsättning (det vill säga ”övriga vuxna”) publiceras i den officiella statistiken varje år [6].

En av kommunernas insatser för hemlösa personer är bistånd för boende enligt 4 kap. 1 § SoL. Den 1 november 2011 fick cirka 6 000 vuxna personer över 21 år med missbruksproblem denna insats, vilket var något färre än året innan. Samma datum fick även 9 200 vuxna personer över 21 år utan missbruksproblem denna insats, vilket var lika många som ett år tidigare. Under 2011 gjorde kommunerna sammanlagt 15 100 boendeinsatser för personer med missbruksproblem, vilket var fler än året innan. Cirka 17 200 boendeinsatser gjordes för personer över 21 år utan missbruksproblem, vilket är en klar ökning [6].

Socialstyrelsen bedriver för närvarande ett arbete med att kategorisera boendeinsatser utifrån vilken typ av insats det gäller. Syftet är att det ska framgå i myndighetens statistik om boendeinsatsen är en akutinsats, exempelvis boende på härbärge, eller en mer långsiktig insats, såsom en träningslägenhet. Statistiken skulle då kunna användas för att följa utvecklingen på området, genom att det blir tydligt vilken typ av insats kommunen främst använder sig av.

Socialstyrelsen har påbörjat en insamling där kommunerna har fått rapportera in boendeinsatser i de övergripande kategorierna akutinsats och långsiktigt insats. Resultatet från den första insamlingen visar att en majoritet av kommunernas insatser är långsiktiga. Men, viktigt att uppmärksamma är att cirka hälften av kommunerna saknar dessa uppgifter om boendeinsatserna och därför har de inte rapporterat in dem till Socialstyrelsen.

Statistiken om hemlöshet ger inte en heltäckande bild

Socialstyrelsens kartläggning av hemlösheten 2011 har en avgränsning när det gäller vilka grupper som ska ingå. Mätningen omfattar nämligen inte:

- personer som saknar uppehållstillstånd i Sverige
- EU-medborgare som uppehåller sig i Sverige men saknar förankring och försörjning här
- personer som är offer för olika typer av människohandel [2].

Även Stockholms Stadsmission, som årligen granskar det offentliga Sveriges insatser mot hemlöshet, påtalar att det saknas statistik om ett antal utsatta grupper. En slutsats är att det behövs mer kunskap om vissa grupper för att få en helhetsbild av hemlösheten i Sverige [7].

Det finns ingen tillförlitlig statistik över antalet papperslösa personer i Sverige. Viss forskning och mindre undersökningar gör dock uppskattningar och talar om mellan 10 000 och 50 000 personer. I gruppen ingår enligt osäkra skattningar cirka 2 000–3 000 barn. Totalt inom EU uppskattas antalet papperslösa till mellan knappt tre och åtta miljoner personer.

Papperslösa är hänvisade till den informella arbetsmarknaden för sin försörjning. Många saknar dock arbete eller har endast sporadiskt arbete. Papperslösa bor dessutom ofta trångt och under osäkra förhållanden [8].

Stockholms Stadsmission påtalar i sin rapportering att stora delar av hemlösheten är dold. De menar att den dolda hemlösheten består av EU/EES-medborgare som inte hittar arbete i Sverige men även av gruppen barn och unga som rymmer hemifrån samt de personer som är hemlösa en kortare tid och därför inte syns i kartläggningarna. Stadsmissionen är också kritisk till att kommunerna har liten kännedom om problematiken kring EU-migranter och menar att kunskapsnivån om den gruppen skulle behöva höjas [7].

Socialstyrelsen har nu ett uppdrag av regeringen att uppskatta antalet hemlösa personer som är utrikes födda, som ett komplement till den nationella kartläggningen från 2011. I uppdraget ingår också att undersöka vilket stöd dessa personer erbjuds i dag, vilka behov de har samt om det finns människohandel inblandad.

Hemlösa personers ökade delaktighet i sina liv

I några kommuner i Sverige pågår det sedan några år ett metodutvecklingsarbete utifrån modellen Bostad först. I denna modell betonar man att individen behöver en fast bostad för att kunna tillgodogöra sig andra insatser [4, 9]. Insatserna ska dessutom utgå från individens behov, och det är den berörda personen som själv ska formulera sina behov av stöd och bistånd.

De första utvärderingsresultaten av modellen börjar nu komma. En utvärdering gäller Stockholm och Helsingborg. I den framhåller forskarna att alla de hemlösa personerna i studien förbättrade sina boendeförhållanden och att deras struktur och meningsfullhet i livet ökade över tid. Detta gällde både personerna i undersökningsgruppen och dem i kontrollgruppen. Utvärderingen pågår fortfarande och analysarbetet återstår [10].

Samverkan inom de kommunala verksamhetsgrenarna

Ett av resultaten av regeringens hemlöshetsstrategi 2007–2009 var att regeringen tillsatte en nationell hemlöshetssamordnare för perioden 2011–2013 [11]. Hemlöshetssamordnarens uppdrag är att förankra den kunskap som samlades in på lokal och regional nivå inom ramen för strategin. Samordnaren ska även ge kommunerna stöd i att skapa långsiktiga och hållbara strukturer och fungerande rutiner för deras arbete mot hemlöshet och mot vissa personers utestängning från bostadsmarknaden.

I hemlöshetssamordnarens uppdrag ingår det också att särskilt uppmärksamma kommunernas arbete med att förebygga vräkningar. Samordnaren för därför en dialog med kommunerna om

- hur de kan ta fram lokala strategier och handlingsplaner
- hur de kan samordna arbetet så att de på ett bättre sätt kan motverka att personer blir hemlösa och att vräkningar sker.

Målsättningen med dialogen är att främja att varje kommun utvecklar en uthållig struktur i arbetet med att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden, och att de gör detta tillsammans med berörda parter. Målet är att hemlösheten på sikt ska minska [12].

Kunskapen om effektiva metoder mot hemlöshet har ökat

Kunskapen om hemlöshet har ökat under senare år och aktörerna efterfrågar också metodutveckling. Flera kommuner arbetar nu mer aktivt än tidigare med preventiva insatser, till exempel med att förebygga vräkningar. Socialstyrelsen bedömer att det behövs en variation av insatser för att möta de skiftande behov som finns inom gruppen av hemlösa. Det kan röra sig om allt från skuldsanering och hyresrådgivning till program som riktar sig till personer med missbruks- och beroendeproblem eller psykisk ohälsa.

År 2012 redovisades för första gången öppna jämförelser inom socialtjänsten även på hemlöshetsområdet. Syftet med de öppna jämförelserna är att stimulera utvecklingen av en jämlik socialtjänst med god kvalitet. Genom att Socialstyrelsen publicerar jämförelserna på webbplatsen kan kommunerna analysera sin egen verksamhet, lära av varandra, förbättra kvaliteten och effektivisera utförandet av stödet inom olika områden. Indikatorerna som jämförs handlar främst om socialtjänstens förutsättningar att ge stöd och hjälp.

De öppna jämförelserna visar att kommuner med mindre än 10 000 invånare har svarat ja i lägre omfattning på alla indikatorer om hemlöshet i jämförelse med större kommuner. Detta innebär att det är få av de små kommunerna som har aktuella skriftliga och på ledningsnivå beslutade planer, rutiner eller överenskommelser som berör hemlöshetsområdet. Flera av dessa kommuner påtalar att hemlöshet är ett litet problem hos dem och att de löser situationen när den uppkommer. Därför har de inte behov av beslutade rutiner. Av de större kommunerna svarade till exempel cirka 40 procent att de har en aktuell, skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för ett förebyggande arbete som ska förhindra vräkning bland barnfamiljer. I de små kommunerna var motsvarande siffra cirka 20 procent [13].

Våld

Socialstyrelsens sammanfattande iakttagelser

- Socialstyrelsens öppna jämförelser visar att endast en tredjedel av kommunerna systematiskt följde upp insatserna riktade till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld under 2011.
- Knappt en tredjedel av kommunerna gjorde en inventering av antalet kvinnor som varit utsatta för våld under 2011.
- Nästan alla kommuner uppgav att de under 2011 kunde erbjuda skyddat boende till våldsutsatta kvinnor. I princip alla kommuner uppgav också att de kunde erbjuda råd och stöd till våldsutsatta kvinnor samt stöd och behandlingsinsatser till barn som bevittnat våld.
- Socialstyrelsens granskning av enskilda ärenden inom området visar dock att våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd och hjälp inte alltid uppmärksammas. Vi konstaterar att socialtjänsten inte alltid erbjudit stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor, trots att de ansökt om stöd och socialtjänsten haft kännedom om deras utsatthet.

Med våld i nära relationer avser Socialstyrelsen våld eller andra övergrepp som utförs av en person som brottsoffret bedöms ha en nära och förtroende-full relation till. Det kan röra sig om en partner eller före detta partner, en familjemedlem, en släkting eller någon annan anhörig. Våld i en nära relation kan därför även handla om så kallat hedersrelaterat våld.

Kommunernas uppföljning av insatser till våldsutsatta kvinnor är i många fall bristfällig

I maj 2012 publicerade Socialstyrelsen för första gången öppna jämförelser om kommunernas arbete med brottsoffer. Jämförelserna var dock avgränsade till kommunernas övergripande arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, med fokus på socialtjänstens förutsättningar att ge stöd och hjälp. De öppna jämförelserna visar att endast en tredjedel av de svarande kommunerna systematiskt har följt upp insatserna riktade till dessa kvinnor och barn under 2011. Vidare framkommer det att knappt en tredjedel av kommunerna gjorde en inventering av antalet kvinnor som varit utsatta för våld under 2011 [1].

Under 2012 har Socialstyrelsens tillsynsverksamhet granskat 52 kommuners arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Socialstyrelsen konstaterar att många kommuner har brister i bland annat handläggning, dokumentation och uppföljning av detta arbete. Vi påpekar även att det i många kommuner saknas kartläggning av och statistik om dessa kvinnor och barn. Men Socialstyrelsens tillsynsverksamhet har även sett exempel på kommuner som har ett aktivt arbete med god kvalitet inom om-

rådet. I dessa kommuner finns en god kompetens bland personalen, rutiner och särskilda verksamheter som arbetar med våld i nära relationer.

Vissa brister i stödet och hjälpen till våldsutsatta kvinnor

I Socialstyrelsens öppna jämförelser uppgav 85 procent av kommunerna att de hade aktuell information på sin webbplats om vilket stöd och hjälp de kunde erbjuda till våldsutsatta kvinnor. Nästan alla kommuner uppgav att de under 2011 kunde erbjuda skyddat boende till våldsutsatta kvinnor. I princip uppgav alla också att de kunde erbjuda råd och stöd till dessa kvinnor samt stöd och behandlingsinsatser till de barn som bevittnat våld [1].

Vid Socialstyrelsens granskning av enskilda klagomål inom området under perioden 2011–2012 framkom det dock att våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd och hjälp inte alltid uppmärksammas. Vi konstaterar till exempel att det förekommer att socialtjänsten inte genomfört utredningar eller att genomförda utredningar har varit bristfälliga. Socialtjänsten har inte heller alltid erbjudit stöd och hjälp till dessa kvinnor, trots att de har ansökt om stöd och trots att socialtjänsten haft kännedom om deras utsatthet. I en del kommuner sker arbetet med stöd och råd till våldsutsatta kvinnor i verksamheter som arbetar med serviceinsatser utan biståndsbeslut. Det har inneburit att våldsutsatta kvinnors ansökningar inte alltid utreds enligt lagens krav. I några ärenden har Socialstyrelsen även konstaterat att socialtjänsten inte gjort kontinuerliga hot- och riskbedömningar i ärenden där kvinnor varit utsatta för våld.

Socialstyrelsen kan alltså konstatera att det enligt kommunernas egenrapporterade uppgifter finns ett fungerande arbete med stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor. Samtidigt visar vår tillsynsverksamhet exempel där informationen till och stödet för de våldsutsatta kvinnorna brister.

Utvecklingsmedel har bidragit till förbättringar

Länsstyrelserna har sedan 2008 förmedlat utvecklingsmedel till kommuner och ideella organisationer för att stärka skyddet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Det finns inga uppgifter om hur många våldsutsatta personer som har fått stöd från kommuner och ideella organisationer, men under perioden 2008–2011 har cirka 109 miljoner kronor fördelats till cirka 260 olika projekt per år.

Uppföljningen av utvecklingsmedlen visar att kommunerna och de ideella organisationerna har utvecklat insatserna. I kommunerna finns i dag både en större kunskap om våldsproblematik och en större beredskap att erbjuda adekvata insatser. Det finns allt fler insatser som riktas till särskilt utsatta grupper, till exempel våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem, personer med funktionsnedsättningar eller med utländsk bakgrund, kvinnor i samkönade relationer och äldre våldsutsatta kvinnor. Insatserna består av rådgivning, information, stödsamtal och ibland behandlande insatser och tillfälligt boende. De ges i form av individuella möten och ibland i gruppverksamheter.

Under perioden 2008–2011 har även allt fler verksamheter för våldsutövare påbörjats, i regel för män. Här handlar det om motiverande och behandlande samtal, enskilt och i grupp [2].

Socialstyrelsens tillsynsverksamhet påpekar dock att arbetet med våldsutsatta kvinnor inom äldreomsorg och funktionshindersområdet ibland är eftersatt i kommunerna. Det finns inte alltid insatser att tillgå för alla, till exempel för missbrukande våldsutsatta kvinnor.

Socialstyrelsen har även granskat många enskilda ärenden som rör personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vi konstaterar i dessa granskningar att kommunerna har haft bristande kunskap om problematiken. Handläggningen har därför varit bristfällig i flera avseenden, vilket medfört att personer inte har fått adekvat stöd och hjälp.

Kompetensstöd – arbete mot våld i nära relationer

2012 års öppna jämförelser visar att drygt hälften (53 procent) av kommunerna har kartlagt utbildningsbehovet för personal som möter eller arbetar med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld [1].

Socialstyrelsen och länsstyrelserna har fått regeringens uppdrag att skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. Enligt regeringens beslut ska kunskaps- och metodstödet inkludera Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld med den tillhörande handboken samt utbildningsmaterial och annat metodstöd från Socialstyrelsen. Uppdraget omfattar också fördelning av utvecklingsmedel till kommuner och ideella organisationer. Socialstyrelsen har för 2012 fördelat 39,5 miljoner kronor till kommuner och 20 miljoner kronor till ideella organisationer.

Under 2012 har Socialstyrelsen och länsstyrelserna byggt upp ett samordnat kompetensstöd. Socialstyrelsen ansvarar för ett nationellt kompetensstöd till länsstyrelserna som i sin tur ansvarar för kompetensstöd till kommunerna. Under 2012 har Socialstyrelsen även ordnat utbildningsdagar för länsstyrelsernas utvecklingsledare under temat ”hur bör kommunerna arbeta för att följa Socialstyrelsens allmänna råd?”.